

Kniha G. Trnky přináší ucelený pohled na současně známé neolitické rondely a zvláště specialisté ji vřele přivítají a po zásluze ocení. Zařazuje se k dilům trvalé materiálové hodnoty a její přínos pro řešení širších problémů lengyelské civilizace je nesporný.

Eliška Kazdová — Zdeněk Weber

Václav Furmánek, Radzovce. Osada luďu popelnicových polí, Veda Bratislava 1990, Archeologické památníky Slovenska, sv. 1, 103, str., 65 kresebných obrázků, černobílých i barevných fotografií, německé a ruské resumé.

Prvý svazek nové edice Archeologické památníky Slovenska upoutá jak svou vnější formou (malebná grafická úprava), tak způsobem podání zpracovaného tématu: to je v dobrém slova smyslu populárněvědné, zbavené běžné dokumentační popisnosti, analytických úvah a poznámkového aparátu, a zaměřené vyslovené na zpřístupnění historických výtěžků mnohaleté archeologické exkavace významného památníku široké veřejnosti. Edice mluví zjevně právě do řad obdivovatelů pravěku — neprofesionálů, není však bez významu ani pro badatele — specialisty, neboť jak úrovní a výběrem obrazové dokumentace, tak výstižným textem a bibliografií je může inspirativně oslovit. Patrně se práce tohoto typu stanou vítaným oživením literatury o pravěku, novým proudem mezi čistě vědeckou publikací a archeologickou publicistikou, která zavádí čtenáře často do příliš idealizovaného světa výjimečných objevů a senzací, tolik vzdálených běžné praxi výzkumu pravěku i života všedního dne.

Osada a žárová nekropole luďu jihovýchodních popelnicových polí (piliňské a kyjatické kultury) v Radzovcích, situované v levobřežním rozvodí Iplu v jednom z údolí Cerovej vrchoviny nedaleko jihoslovenských hranic, měly to štěstí, že se o ně začaly zajímat záhy v 30. letech tak významné osobnosti československé archeologie jako J. Eisner, V. Budinský-Krička a nově V. Furmánek. Jmenovitě zásluhou poslední jmenovaného badatele došlo na lokalitě pod Monosou v 70. letech k rozsáhlým, novodobě koncipovaným odkryvům; díky tomu je dnes střeoevropská prehistorie bohatší o ojedinělé znalosti vzájemně propojené osady a pohřebiště, vyvíjející se na místě více než 600 let. V celém evropském pravěku není takových záblesků poznání právě mnoho.

V. Furmánek informuje nejprve o sídlišti. Dovídáme se o existenci řady kúlových jam (některé s čedičovými kameny), které nelze sestavit do půdorysů příbytků (ty se dají vymezit spíše podle zbytků hliněných podlah), a hlavně o stopách dřevěných srubů postavených na kamenných podezdívkách, které představují hlavní typ domů na daném sídlišti (15—20 m² plochy). Mimořádně důležitá jsou pak zvláště četná ohniště a zbytky tavicích pícek (menašla se ani jediná prokazatelně hrncířská pec), které s ostatními indiciemi (dýzny, tyglíky, lící formy, bronzovina, početné finální výrobky použité na sídlišti i při pohřbech) tvoří spolehlivý doklad místní metalurgické aktivity. Uvedena jsou pak i fakta o zemědělské bázi osadníků, chovu domácích zvířat, sběru plodin, malakofauně atd. S životem i smrtí lidí bezprostředně souvisí keramika (na 5.000 kusů nádob z pohřebiště, přes 100 rekonstruovaných tvarů ze sídliště), která je pojednána podle základních typů fáze piliňské a fáze kyjatické a ilustrována přesnými tabelárními výběry i prezentací zvláštních tvarů (drobná přenosná pícka, sací nádobka, masivní miska s velkým uchem a výlevkou — srov. též barevný snímek na přebalu knihy). Jen souhlasit lze s autorovým předpokladem paralelní existence speciální hrncířské a podomácké výroby keramiky. Z dalších činností je třeba podtrhnout místní výrobu korálků ze skelné pasty (srov. též jámu naplněnou křemičitým pískem, která s touto výrobou může souviset), podomácké textilnictví (zbytek tkalcovského stavu v jedné z chat), košťařství, ba

ještě i kamenářství. Ojedinelý železný nůž, pocházející z jednoho z nejmladších kyjatických hrobů, je zjevným importem.

Druhá část knihy informuje o žárovém pohřebišti, odděleném od osady potůčkem, a situovaném na JV svahu nad sídlištěm. Podařilo se odkrýt 1.334 hrobů (některé s více pohřby) a reálně vyznívá odhad, že tu na ploše asi půl hektaru bylo původně pohřbeno cca 2.000 mrtvých. Čtenář je obeznán s detaily pohřebního ritu od spalování mrtvých (použito je také údajů z oblasti experimentální archeologie) přes ukládání kremace do uren (některé mají „otvor pro duši“) až po úpravu hrobových jam (skvostné kamenné skřínky kyjatických pohřbů) a počty milodarů. Archeologicky vhodně připravená půda poskytla posléze autorovi také smělý vhled do společenských otázek a duchovního života lidu jihovýchodních popelnicových polí. Přes neexistenci honosných náhrobků je nepochybné, že v hrobové výbavě se odráží sociální stratifikace živé komunity (meč, zlatý a bronzový šperk, zub třetíhorního žraloka v bohatých hrobech), setřená vládnoucím pohřebním žehem asi více než si často připouštíme. K religioznímu životu kupodivu mnoho materiálních dokladů není; popelnicová pole středodunajského a zvláště lužického okruhu jsou v tomto směru vděčnější. Pozoruhodné jsou zato Furmánkovy demografické propočty, opřené o exaktní fakta: průměrný věk pohřbených (22,4 let) — zkršený vysokou dětskou mortalitou, dobu trvání pohřebiště a reálný odhad počtu pohřbených; vychází pak, že v piliňské fázi osciloval počet obyvatel osady kolem čísla 90, zatímco v kyjatické fázi klesl asi na polovinu a stále se snižoval. Tu snad by byla na místě otázka, zda není třeba počet pohřbených pro demografické úvahy doplnit ještě značným číslem nepohřbených nemluvňat, která — jak ukázal v citované monografii v r. 1983 E. Neustupný — nebyla v primitivních civilizacích považována ještě za členy rodu a tudíž jim nenáležela pocta rituálního pohřbu. Pokud by tomu tak bylo, pak by se asi poněkud, avšak ne podstatně, zvýšila celková čísla počtů hlav v jednotlivých generačních kohortách. Počet 90ti lidí v jedné sídlištní fázi v době populačního vrcholu osady, byť šlo o prosté „venkovské“ sídliště, není velký!

Analytické a dokumentační zpracování výzkumů v Radzovicích, které je východiskem hodnocené Furmánkovy knížky, a které obsahuje i veškerý vědecký aparát, najde specialista v odborném tisku. V tomto přehledném spise jsou shrnuty již jen výsledky dlouholeté a usilovné, zároveň však krásné a archeologicky vděčné práce. Autorovi patří dík i za to, že široké čtenářské obci připravil čtivý, věcně a esteticky účinně ilustrovaný text, základní tabelární rámec historických událostí doby popelnicových polí a zasvěcené uvedení látky do širších dějinných souvislostí. Ocenit je třeba i čistotu a srozumitelnost jazyka; patrně jen z přemíry snahy po pojmové jasnosti se stalo, že lokálně se použilo slovo „kultura“ častěji než bylo třeba: mám na mysli jmenovitě str. 16, kde na 12 řádcích se toto slovo vyskytlo 10×.

Vladimír Podborský

Zdeněk Smetánka, Legenda o Ostojovi, Praha 1992, 296 stran, 58 obrázků v textu.

Autor se ve své další knížce, určené hlavně širší čtenářské obci, opět zaměřil na období raného a počínajícího vrcholného středověku. Tato charakteristika je ale pouze formální. Vnitřně se totiž soustředil na vykreslení obyčejného života rolníka Ostoje z 1. poloviny 12. stol. Jako podklad autorovi posloužila listina z r. 1233 z doby Václava I., v níž se potvrzovaly majetkové poměry na Levém Hradci a v Úněticích, existující již ve století předcházejícím.

Myslím, že svým významem lze Legendu přiřadit k takovým dílům, jako byla Böhmová Kronika objeveného věku, Sklenářovi Učenci a pohané a autorova předcházející knížka Hledání zmizelého věku. Každá taková práce, psaná s důkladnou znalostí problému, živým, čitelným a jasným rukopisem, s kusem osobního poznání